

L'adverbi «tot» en locucions que indiquen oposició

ALBERT JANÉ

Legint el volum quart de les memòries de Maurici Serrahima¹ ens crida aviat l'atenció l'ús realment considerable de locucions adversatives i concessives, és a dir, que indiquen oposició, formades amb l'adverbi *tot*. Són, essencialment, *tot i* (prepositiva), *així i tot* (adverbial) i *tot i que* (conjuntiva):

- [1] Tot i admetre per endavant l'enorme desigualtat que hi podrà trobar... (p. 138).
- [2] Era previst feia dies, però fa, així i tot, una gran impressió (p. 149).
- [3] Però el penúltim dia, anant a Can Capmany, tot i que anava a poc a poc, a la primera pujadeta [el cor] se'm va accelerar (p. 193).

Aquestes locucions, que no deixen de ser, totes elles, ben usuals en la prosa moderna, fins ara no havien tingut entrada en cap repertori normatiu, ni en el Diccionari Fabra (*DGLC*) ni en el de l'Institut (*DIEC-1*). Però sí que figuraran en la segona edició d'aquest darrer diccionari, el *DIEC-2*, de propera aparició. Efectivament, en l'article *tot* (adverbi) hi haurà les subentrades següents, que no apareixien en el *DIEC-1*: **3 2 així i tot** v. *així*. **3 3 amb tot** [o *tot amb tot*] LOC. ADV. Nogensmenys. [...] **3 6 tot i** LOC. PREP. Malgrat 1. *Tot i les seves amenaces, hi anirem*. **3 7 tot i que** LOC. CONJ. Malgrat que.

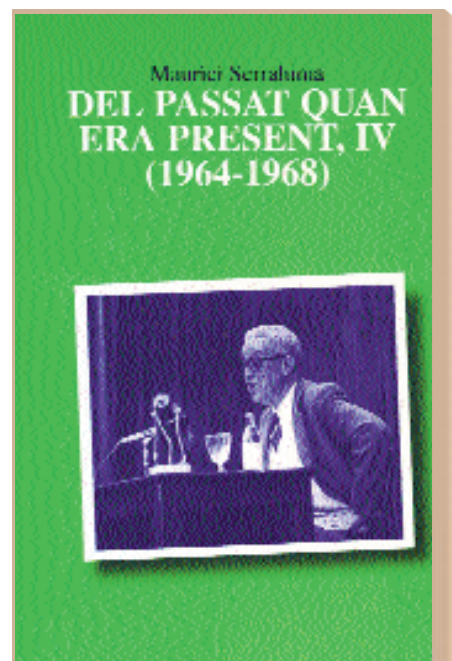
Com veiem, en la subentrada **3 2** per a la definició de *així i tot* hom remet a l'entrada *així*, en què es proposa, per a *així i tot*, la definició *tot i això*, expressió que es considera de sentit transparent a partir del de *tot i*.

Escau ara de recordar que Fabra, en la seva gramàtica pòstuma (1956), introduïa la denominació «adverbi conjuncional» per a designar certs mots i locucions que expressen la relació lògica que hi ha entre el que es diu en la proposició en què figuren i el que s'ha dit en una proposició precedent (p. 84). Quan aquesta relació és d'oposició, Fabra indica els exem-

ples següents: *tanmateix*, *nogensmenys*, *amb tot*, *per això*, *però*, *a desgrat d'això*, *no obstant això* i *gens per això no*. Aquesta designació, adverbi conjuncional, ens sembla molt encertada i per això l'hem adoptada decididament. Notem que els mots i locucions que comprèn són adés considerats adverbis, adés conjuncions (adversatives), i l'ús del terme introduït per Fabra elimina aquestes vacil·lacions.

Circumscrivint-nos, doncs, a les locucions que indiquen oposició i en les quals intervé la forma adverbial *tot*, podem dreçar, en principi, la llista següent: a) Amb valor prepositiu: *tot i*; b) Amb valor d'adverbi conjuncional: *així i tot*, *tot i això*, *amb tot*, *tot amb tot*, *malgrat tot*, *a desgrat de tot*, *a despit de tot*, *a pesar de tot*; c) Amb valor conjuntiu: *tot i que*. Notem la formació quasi mecànica de les locucions amb valor d'adverbi conjuncional *tot i això* (afegint *això* a la locució prepositiva *tot i*), i *malgrat tot*, *a desgrat de tot*, *a despit de tot* i *a pesar de tot* (afegint l'adverbi *tot* als termes prepositius *malgrat*, *a desgrat de*, *a despit de* i *a pesar de*). Encara hi podríem afegir que les locucions d'aquesta darrera sèrie admeten el reforç d'una forma pronominal com *això*: *malgrat tot això*, *a desgrat de tot això*, etc. I pel que fa a la locució conjuntiva *tot i que*, no és sinó, com tantes altres locucions de la mateixa categoria gramatical, el resultat d'afegir el terme conjuntiu per excel·lència *que* a la locució prepositiva *tot i*.

En la primera edició de la *Gran enciclopèdia catalana*, en l'article *tot*, hi ha la subentrada **5 2 amb tot** (o *tot amb tot*, o *tot i*, o *amb tot i això*) amb la preposició *malgrat* com a definició, és a dir, com si les quatre locucions que formen la subentrada tinguessin, totes elles, valor prepositiu, cosa que és un lapsus evident. Com hem vist, només *tot i* té aquest valor, i les altres tres lo-

cucions tenen valor adverbial, més exactament, entren en el grup que Fabra designava amb la denominació adverbis conjuncionals. Aquest lapsus ja ha estat esmenat en els repertoris lexicogràfics posteriors que deriven d'aquella primera edició de la *Gran enciclopèdia*. Així, el *Diccionari de la llengua catalana*, d'una manera probablement exhaustiva, dóna entrada, en l'article *tot*, a les locucions que tenen com a nucli aquest adverbi: les que tenen valor prepositiu, *tot i*, *amb tot i*; les que tenen valor adverbial (adverbis conjuncionals): *amb tot*, *amb tot i això*, *tot amb tot*, *tot i així*, i les que tenen valor conjuntiu: *tot i que*, *amb tot i que* (oblidades, encara, en la primera edició de la *GEC*). Escau de fer notar que mentre que les locucions prepositives i conjuntives són definides, respectivament, amb els termes equivalents *malgrat* (prepositiu) i *malgrat que* (conjuntiu), per a les locucions adverbials es van estimar més de recórrer a *això no obstant* (en lloc de *malgrat tot*).

També és pertinent de fer observar que encara que el *DIEC-2* i el *Diccionari de la llengua catalana* de la *Gran*

¹ Maurici Serrahima. *Del passat quan era present, IV (1964-1968)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2005.

enciclopèdia recorren a la locució *malgrat que* com a definició (o, si es vol, remetent-hi) de les locucions conjuntives formades amb l'adverbi *tot*, la locució concessiva que considerem principal és *encara que*. Hi ha també, amb el mateix valor, *bé que*, *per bé que*, *si bé*, etc. En el volum de les memòries de Maurici Serrahima que ens ha servit de punt de partida, els únics exemples resolts amb la locució *encara que* que hi hem sabut trobar duen el verb en subjuntiu, segurament perquè aleshores no hi escau *tot i que*, que és la solució absolutament predominant:

[4] ... té el complex, *encara que* no vulgui, d'ésser valencià i no sentir-se català (p. 244).

Però això no vol pas dir, és clar, que no siguin possibles les construccions amb *encara que* introduint un verb en indicatiu (o condicional)². Aquí en tenim tres exemples d'autors diversos:

[5] I *encara que* els diccionaris insisteixen a voler-nos fer dir *l'entilla*, el fet és que... (Joan Coromines, *Entre dos llenguatges*, I, p. 33).

[6] Sempre sorprèn, i resulta còmica, tanta d'ingenuïtat barrejant-se amb tanta d'intel·ligència, *encara que* ell devia ser prou lúcid per a adonar-se del seu desmanegament (Domènec Guansé, *Abans d'ara*, p. 30).

[7] Del Caos originari varen sortir l'Èrebos i la Nyx, *encara que* alguns autors opinen que aquesta era filla del Caos i de l'Èrebos (Salvador Espriu, *Les roques i el mar, el blau*, p. 94).

També trobem en el llibre de Maurici Serrahima nombrosos exemples de la locució *i tot*, com a equivalent de *àdhuc* (però col·locada després del terme al qual es refereix), la qual no apareix encara en el *DIEC-1*, però que

ja hem comprovat que apareixerà en el *DIEC-2*. I creiem que pot importar de fer observar que no sempre *i tot* té el valor de *àdhuc*, sinó que en alguns casos té també un cert valor concessiu. És útil, així, de comparar els dos exemples següents, tots dos del llibre de Serrahima:

[8] Em penso que la designació era conjuminada amb els Manent, i potser amb en Benet i tot (p. 135).

[9] Vaig procurar de fer-li entendre que el cas d'ara no era greu i ella, com sempre, i preocupada i tot, em va escoltar (p. 329).

Sembla ben clar que en l'exemple [9], en lloc de *preocupada i tot* s'hauria pogut dir també *i encara que preocupada*, cosa que no seria certament possible en l'exemple [8]. Aquest valor concessiu de *i tot* solament sembla vàlid quan es refereix a participis o certs adjectius, i, d'altra banda, no són pas escassos aquells casos en què el valor de *i tot* és més aviat imprecís, oscil·la entre la inclusió (*àdhuc*) i l'oposició (*encara que*), com podria ser el cas de l'exemple següent:

[10] En Pla admira molt Ruyra i potser s'hi inspirava, però jo sempre he trobat en l'estil de Ruyra un puntet d'entonació que, molt inferior i tot a la dels «novecentistes» [...] no li permet d'arribar gaire sovint a l'expressió immediata (o. c., p. 108).

Pel que fa a la idea d'oposició de l'adverbi *tot* davant els gerundis, ja la trobem recollida en la primera edició del *DGLC*, *encara que* només s'hi exemplifica el valor de simultaneïtat (davant els gerundis), que és el més habitual. Vet aquí, doncs, un exemple, del mateix Fabra, de l'ús de *tot* emfa-

titzant la idea d'oposició davant un gerundi:

[11] ... però quan, a causa de l'emmudiment de les consonants finals [del francès], és possible d'escriure *nid*, *pié*, tot pronunciant *ni*, *pié* hom escriu... (Pompeu Fabra, *Converses filològiques*, «El punt / EDHASA», vol. I, p. 190).

Com a cloenda i resum d'aquestes notes no serà inoportú de dreçar la llista pretesament exhaustiva de les locucions que indiquen una idea general d'oposició i en les quals intervé l'adverbi *tot*:

LOCUCIONS PREPOSITIVES

- *tot i*
- *amb tot i*

LOCUCIONS «ADVERBIALS»

- *malgrat tot* (això)
- *a desgrat de tot* (això)
- *a despit de tot* (això)
- *a pesar de tot* (això)
- *així i tot*
- *tot i això*
- *tot i així*³
- *amb tot*
- *tot amb tot*
- *amb tot i això*

LOCUCIONS CONJUNTIVES

- *tot i que*
- *amb tot i que*

Cal afegir-hi, *encara*, els casos en què *i tot* després de certs mots i *tot* davant un gerundi indiquen un cert valor d'oposició. ♦

² Sobre aquest punt, vegeu Josep Ruaix, *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 2*, p. 54.

³ Josep Ruaix considera aquesta locució una expressió híbrida no admissible (*Català complet / 2*, p. 286).

Nòtula

«Tu» i «vostè»

Com és ben sabut, el tractament de *tu* demana la forma verbal de la segona persona del singular, i el de *vostè* la de la tercera persona (del singular o del plural). Però hi ha casos en què el parlant s'adreça alhora a algú que tracta de *tu* i a

algú que tracta de *vostè*. Aleshores, la forma del verb hauria de ser la de la tercera persona del plural, com mostren els exemples textuals següents:

- *Tu, Marianna, i vostè, mossèn Llorenç, procurin portar a bon camí l'ovella esgarriada* (Josep Pous i Pagès, *La vida i la mort d'en Jordi Fraguinals*, MOLC, p. 98).
- *Seguin, segin –féu en obsequi d'en Rodon, a qui no tutejava*

(Narcís Oller, *La frebre d'or*, MOLC, vol. 1, p. 80).

Aquest darrer exemple de *La frebre d'or* va seguit pel següent, en què tenim un parlant que s'adreça a una persona que tracta de *vostè* i a unes altres que tracta de *tu*, a tots els quals dóna, globalment, el tractament de cortesia:

— *Endemés, ja saben tots vostès per què els he cridat.* ♦ A.J.